СТАНОВИЩЕ

от

проф. д-р Пламен Веселинов Киров

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

ДОКТОР

Област на висше образование: Социални, стопански и правни науки (3).
Професионално направление: Право (3.6)
Научна специалност: Конституционно право

Автор на дисертационния труд:

ВЛАДИМИР ХРИСТОВ ХРИСТОВ,
докторант на самостоятелна подготовка в секция „Публичноправни науки" на Института за държавата и правото при Българската академия на науките

Тема на дисертационния труд:

ПОЛИТИЧЕСКАТА ОТГОВОРНОСТ НА ПРЕЗИДЕНТА СЪГЛАСНО БЪЛГАРСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Научен консултант:
проф. д-р Емилия Друмева

Със Заповед №РД-09-58/20.06.2017 на Директора на Института за държавата и правото при Българската академия на науките съм определен за член на научно жури във връзка със защитата на Владимир Христов Христов, докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление Право (3.6), научна специалност Конституционно право за присъждане на образователната и научна степен „доктор по право", като на първото заседание на Научното жури ми е възложено да изготвя становище по дисертационния труд.

Владимир Христов Христов е зачислен за докторант на самостоятелна подготовка по Конституционно право в секция „Публичноправни науки" на Института за държавата и правото при Българската академия на науките със заповед на Директора на Института № РД-09-61/19.05.2016 г. Със заповед на Директора на Института за държавата и правото № РД-09-57/20.06.2017 г. докторантът е отчислен, считано от 01.06.2017 г. с право на защита.

Дисертационният труд е обсъден и е насрочена публичната му защита от секцията „Публичноправни науки" на Института за държавата и правото на разширено заседание, проведено на 14.06.2017 г.

В изпълнение на заповедта на Директора на Института за държавата и правото при Българската академия на науките и решението на Научното жури, като се ръководя от изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за прилагането му, предлагам на вниманието на уважаемите членове на научното жури следните свои констатации и изводи, както и мотивираното от тях заключение.

Предоставеният от Владимир Христов Христов комплект от материали включва следните документи: автобиография; нотариално заверено копие от диплома за завършено висше образование; заповеди за зачисляване и отчисляване на докторанта; изпитни протоколи за успешно положени изпити по индивидуалния план; дисертационен труд; автореферат; списък и копия на научните публикации на Владимир Христов Христов, свързани с темата на

дисертационния труд; справка за приносите; протокол от заседанието на секцията за предварителното обсъждане на дисертационния труд; преценка от научния ръководител; декларация за оригиналност и достоверност.

Докторантът е приложил три научни изследвания, свързани с темата на дисертационния труд.

Владимир Христов Христов е роден на 30.12.1974 г. Завършва юридическо образование в периода 1999 г. – 2003 г. в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски", като преди това придобива магистърска степен по Български език и история в същия университет. От 2004 г. е адвокат в Адвокатска колегия – Враца. От 01.2005г. до момента е асистент в секцията по „Публичноправни науки" на Института за държавата и правото при Българската академия на науките. В периода 2006-2015г. последователно е назначаван за член и секретар на Районна избирателна комисия – Враца и председател на Общинската избирателна комисията – гр. Враца. В мандата 2011-2014 г. Владимир Христов е член на Централната избирателна комисия. Работи като експерт във временни и постоянни комисии на Народното събрание. Общински съветник е в гр. Враца в мандата 2007-2011 г., а понастоящем е и заместник-председател на Общински съвет Враца.

Владимир Христов е автор на редица публикации в специализирани правни издания като „Правна мисъл" и „Научни трудове на ИДП". Докторантът е автор на множество аналитични коментари по конституционни и законодателни въпроси, в които изразява независима и критична позиция. Професионалният опит и високата правна квалификация на Владимир Христов са вън от всякакво съмнение.

Считам че са спазени всички изисквания относно хода на процедурата и оформянето на дисертационния труд.

Темата за „Политическата отговорност на президента съгласно българската конституция" като предмет, подход и метод на изследване би

била изпитание за всеки учен. Тя има своя исторически, правно-нормативен и практико-приложен аспект. Актуална за демократичните конституционни системи, темата изисква историко-правно и сравнително-правно изследване на цялостната проблематика, свързана със системата от конституционни процедури за реализиране на отговорност от държавния глава в контекста на възприетия модел за разделение на властите. Тази система преминава през различни механизми на конституционноправна уредба и еволюира от изначалния въпрос за политическата отговорност на държавния глава, който винаги се разглежда през призмата на традицията в монархическата държава, утвърдила принципа на абсолютната неотговорност на монарха. Изследването се основава на разбирането, че всяка юридическа отговорност се свързва със санкция за неправомерно поведение. Поради това очертаването на характера и пределите на санкцията, както и на фактическия състав на неправомерното поведение, като основание за търсене на отговорност, не са чисто доктринална задача, а елемент от процеса на развитие на всяка правна система. Оформянето и развитието на конституционните основания и процедурите за търсене на отговорност от държавния глава в различните конституционни модели винаги са силно повлияни от конкретни политически процеси в съответните общества. За относително краткия период на действие на Конституцията от 1991 г. у нас не е реализирана процедура по търсене на политическа отговорност от президента на Републиката по реда на чл. 103 от основния закон. Естествено поради това липсва и практика на Конституционния съд на Република България отнасяща се към тази материя. Започналото производство в 41-то Народно събрание за повдигане на обвинение срещу президента Георги Първанов и внасяне на предложение в Конституционния съд за прекратяване на пълномощията му постави пред правната теория редица въпроси, касаещи самото естество и юридическия характер на парламентарната фаза в производството по чл. 103 от Конституцията. Всеизвестно е, че въпросната

парламентарна процедура приключи без успех, но именно тя в голяма степен предопредели актуалността на настоящото теоретично изследване, доколкото остават неизяснени проблемът с ясната квалификация на обвиненията срещу президента, както и конкретните проявни форми на поведение, чрез които се нарушава основния закон или действията могат да бъдат квалифицирани като държавна измяна. Изведен самостоятелно като тема и разгледан чрез приложения от докторанта подход, въпросът за правно-историческите и конституционноправните аспекти на политическата отговорност на президента е разработен във формата на цялостно изследване, каквото досега отсъства в конституционноправната литература у нас. Към момента тази тема не е разработвана с приложения подход самостоятелно, макар че като фрагмент от правната проблематика не е убягнала от сериозно научно внимание на други автори.

Владимир Христов демонстрира изключително високо ниво на познаване на проблематиката. Използваният в изследването емпиричен и теоретичен материал, както и научната литература са обширни. Задълбочените познания на автора на дисертацията в областта на конституционното и сравнителното конституционно право, както и по отношение на конституционната история, дават възможност да се направи задълбочено юридическо изследване на множеството аспекти, които темата на дисертацията предполага.

Методологичният инструментариум на изследването е богат – като се започне с историко-правния и сравнителния метод и се премине към системния, структурно-функционалния и правно-догматичния метод. Това дава възможност да се навлезе в дълбочина на темата и в същото време да се обхване цялата богата проблематика, свързана с анализа на изследвания правен феномен.

Основен предмет на настоящето изследване е нормеият комплекс, включен от конституционния законодател в текстовете на чл. 103 от

основния закон на Република България, който очертава основните юридически характеристики на конституционноправния институт на политическата отговорност на държавния глава и неговата връзка с правилата за поведение, с които се очертава правния статут на президента и отношенията му с разделените власти в българския конституционен модел. В структурно отношение трудът е добре построен, което поначало изключва повторение и празноти в изложението. Дисертацията се състои от: увод; четири глави с обособени раздели; заключение, състоящо се от изводи и приложения de lege ferenda и приложение. Изследването е с общ обем от 255 страници, включващи съдържанието и списъка на използваната литература. Списъкът на използвана литература съдържа 57 заглавия на български и английски език. Направени са 245 бележки под линия.

Глава първа – „Исторически преглед" прави исторически и сравнително-правен обзор на дълголетна правна традиция. Разглеждат се отговорността на владетеля в българската феодална държава(Първо и Второ българско царство), както и формулата за абсолютната неотговорност на царя при Третата българска държава, възприета с Търновската конституция, при която конституционният законодател възлага за приподписване от министрите на „всеки официален акт, какъвто и да е", издаден от монарха. По този начин Търновската конституция възлага политическата отговорност за управлението на страната върху министрите – лично и солидарно. Според автора, доколкото тази конструкция на „примиряване" на правото с фикцията за непогрешимост на монарха е етап от развитието на разглеждания правен институт. Именно поради това в дисертацията се разглежда и въпросът за отговорността на министрите в модела на Търновската конституция като своеобразен способ за разтоварване от отговорност на държавния глава, от чието име се упражнява цялата власт в държавата. Владимир Христов посвещава част от изследването на процеса на постепенното превръщане на импийчмънта в основен инструмент за закрила от действията на

правителството в британската държава. Именно институтът на импийчмънт трансформира формулата за непогрешимост на монарха в политическия принцип, че кралят не може да носи отговорност на непопулярните и неуспешни действия на своите служители. Британската история съдържа прецеденти, анализирани от автора на дисертацията, в които въпреки фикцията за непогрешимост, субект на импийчмънт са били макар по изключение, и английските крале. Импийчмънтът преминава в американския конституционализъм с криминалния си характер, но и с една изключителна важна особеност разгледана от автора – престъпленията за които се носи политическа отговорност не трябва задължително да са срещу държавата или да засягат системата на конституционно управление. С основание Владимир Христов посочва, че основната разлика при имплементирането на института на американска почва е разделянето между конституционния и наказателния аспект между отстраняването от длъжност и налагането на санкция за криминално деяние. Това е в противовес на обединяването на двете производства и кумулирането на двете санкции като основно характерна черта на британския импийчмънт в неговите исторически корени.

В глава втора - „За юридическия статус на президента in breve“ авторът на дисертационния труд се спира преди всичко на същността на президентския мандат, функциите на президентската институция в българския конституционен модел и конституционноправната защита на президента. Разглежда се имунитетът на държавния глава в неговите елементи, очертаващи неотговорността и наказателната неприкосновеност. Според автора, общото правило за защита на личността на държавния глава търпи и съответното изключение, установено в чл.103, ал.1 от Конституцията, което въвежда в конституционния модел института на политическата отговорност на държавния глава и вицепрезидента.

В глава трета - „Конституционноправната същност на политическата отговорност на президента“ се акцентира върху отделните структурни

елементи на отговорността по чл. 103 от конституцията, които я определят като юридическа отговорност: правният източник; особения субект; особените фактически състави, описващи неправомерно поведение; особената санкция и особеното производство. Очертаването на функциите на политическата отговорност на държавния глава разкрива вътрешното съдържание на института и отражението му в социално-политическите процеси. В тази посока авторът обособява следните функции – правозащитна, балансираща и превантивна.

Особено място е отделено на основанията за провеждане на импийчмънт като са разгледани държавната измяна и нарушението на конституцията от страна на държавния глава и вицепрезидента. Обобщена е продължителната дискусия за смисъла и обема на фактическите състави, която донякъде е пряка последица от обстоятелството, че до този момент политическата система в страната осигурява стабилност поне що се отнася до участието на президентската институция в процесите на социално управление. От друга страна Конституционният съд още не е имал възможност да се произнесе по предмета на доктриналните разногласия в конституционна процедура по чл. 103 от основния закон. Същностен момент в анализа на основанията за търсене на политическа отговорност е поставянето на въпроса, дали правонарушенията могат да бъдат извършени само чрез издаване на предвидените в конституцията юридически и политически актове. Авторът възприема по-широкото разбиране предвид на особената арбитражна роля на президента и отстоява мнението, че е допустимо държавна измяна или нарушение на конституцията да се извършат и чрез бездействие или вербално. Особена хипотеза на основание за отговорност е разгледана във връзка с упражняване на правомощия от страна на президента, които не са му предоставени с конституцията или законите на страната. Интересен е анализът на политическата отговорност на президента при констатиране на несъвместимост с осъществявания мандат, както и в

случаите на установен конфликт на интереси. Направен е паралел и със случаите на установяване на неизбираемост на президента и вицепрезидента. Достойнство на дисертационния труд е задълбоченият анализ на конституционната функция на държавния глава да олицетворява единството на българската нация и в каква степен тази особена функция се свързва с политическата му отговорност.

Глава четвърта е посветена на производството по импийчмънт и ограничаването му от другите способи за предсрочно прекратяване на мандата на държавния глава. Тук подробно са анализирани, както сравнителноправните модели, така и особеностите на двете фази (парламентарна и пред Конституционния съд) у нас. Сполучливо авторът акцентира върху квалификацията на обвинението като най-важния предварителен въпрос в рамките на парламентарната процедура. В този смисъл правната квалификация на нарушението предопределя и последващото развитие на процеса, доколкото очертава границите в юридически и фактически аспект на претендираното противоправно поведение. В тези граници държавният глава би упражнил и правото си на защита, а и в тях, в крайна сметка, ще се произнесе Конституционният съд, при положение че обвинението премине парламентарната си фаза.

В дисертационния труд политическата отговорност на президента се обосновава като особен вид конституционноправна отговорност, обусловена от особеностите на правния източник, субектите, фактическите състави, санкциите и производството. Конституционният законодател, според автора, придава особени функции на тази отговорност, сред които се открояват – правозащитната, балансиращата и превантивната. Владимир Христов приема, че нарушаването на конституцията като основание за ангажиране на отговорността на държавния глава не може да се определя само като формално засягане разпоредбите и принципите на основния закон, а ще е налице и при нарушаване нормите на текущото законодателство. При това

формалното нарушение на конституцията не е достатъчно за ангажиране на отговорността, необходимо е съществено засягане на политико-управленската система на страната чрез действията на президента, за да бъде предизвикан процес по импийчмънт. Президентът, въпреки че представлява и олицетворява нацията, според автора, може да прави изявления и извършва действия с различно политическо съдържание, като тези обстоятелства не съставляват самостоятелно основание за производство по импийчмънт.

Владимир Христов систематизира в своя труд интересни предложения de lege ferenda: нормативно разрешаване на въпроса за вината на държавния глава и обявяване единствено виновното нарушение за годно основание за провеждане на процедура по импийчмънт; нормативно уточняване на въпроса за нарушаване на текущите закони и приравняването му по ефект на нарушение на конституцията; обвързване на повдигането на обвинение срещу президента с временно преустановяване на изпълнението на правомощията му и др.

Развитието на българския модел на президентска отговорност е проследено и анализирано в контекста на процеса на постепенното утвърждаване на разделението на властите и върховенството на конституцията. На тази основа формулираните предложения de lege ferenda са актуални и съществени.

Дисертационният труд доказва по убедителен начин задълбоченото познаване на теоретичния и практико-правен аспект на проблематиката за политическата отговорност на президента в българския конституционен модел. В него и в представените научни публикации са анализирани богати по обем и съдържание теоретични концепции и становища, които заедно с важните предложения de lege ferenda определено допринасят за развитието на конституционния институт в неговия български контекст.

Авторефератът на Владимир Христов съдържа прецизно всички необходими елементи, а справката за научните приноси, изготвена от

докторанта, изразява точно постигнатото с дисертацията. В дисертационния труд се наблюдават и някои несъвършенства и неточности, които не намаляват научната му стойност. Необходима е по-голяма юридическа прецизност на изводите при очертаване на субективните предели на отговорността и извода, че председателят на Народното събрание не подлежи на импийчмънт, когато е поел изпълнението на правомощията на президента в хипотезата на чл. 97, ал. 4 от Конституцията. След прецизиране и развитие на някои от тезите дисертационният труд заслужава да стане обществено достояние като самостоятелна научна публикация.

В заключение, давам положителна оценка на дисертационния труд, като имам предвид, че той съдържа научни резултати представляващи оригинален принос в правната наука, както и задълбочените теоретични познания на докторанта и способността му за самостоятелни научни изследвания.

Уважаеми членове на Научното жури,

С оглед качествата на дисертационния труд, считам че той притежава безспорни достойнства, демонстрира задълбочен анализ водещ до теоретични изводи, съдържа важни приносни моменти и предложения de lege ferenda, поради което с убеждение предлагам на Научното жури да даде образователната и научна степен „доктор“ на Владимир Христов Христов в научната област Социални, стопански и правни науки (3), професионално направление Право (3.6), специалност Конституционно право .

10.07.2017 г. Изготвил становището:

проф.д-р. Пламен Киров